

Hvem er roboter og hvem er etterplaprerer? Selv drevne journalister kan gå seg vill i informasjonssumpen.

# Troll i ord

ESSAY | 



PUTINS ANSIKTER: Presidenten pryder t-skjortene i en suvenirbutikk i Moskva. Bildet er fra februar 2022, like før Russlands invasjon av Ukraina.

FOTO: ALEXANDER NEMENOV/AFP/NTB

I en verden som var i stadig endring og umulig å fatte, nådde massene det punktet hvor de, på en og samme tid, trodde på alt og ingenting, mente at alt var mulig og at ingenting var sant», skrev Hannah Arendt i 1951. Arendt beskrev de totalitære regimenes propaganda, som tjente til å holde befolkningen fanget i en vev av løgn og *bullshit*. Poenget var ikke først og fremst å få folk til å tro på regimets sannheter, som kunne endre seg fra dag til dag. Poenget var å få dem til å gi opp troen på at det fantes en sannhet.

## PUTINS INFORMASJONSKRIG

Hva er sant og usant om krigen i Ukraina? I den nylig oversatte «Putins troll. Russlands informasjonskrig mot den demokratiske verden» (Mangschou) skriver den finske journalisten Jessikka Aro om hvordan de russiske trollfabrikkene har som mål å så tvil om nettopp dette.

Trollfabrikker betegner bedrifter hvis mål er å påvirke nettbrukere etter oppdragsgiverens ønsker. Aro skriver om den statlig styrte informasjonskrigen hun mener trollene er en del av, men hun mener også at vestlige journalister har videreformidlet desinformasjon om Russland og Ukraina.

Carline Tromp skriver om landskapet rundt informasjonskrigen, og om hvordan og hvorfor det ble så vanskelig å navigere.

Informasjonskrigføring, der propagandaen rettes utover mot andre lands innbyggere, handler mye om det samme. Det er dette grumsete vannet den finske journalisten Jessikka Aro vasser uti i boka «Putins troll», som er gitt ut i mange land i 2022, også på norsk i Lene Stokseths oversettelse. Originalen

kom i 2019. Det er ikke vanskelig å forstå hvorfor boka har fått økt oppmerksomhet nå: Aro, som jobber i den finske rikskringkasteren Yle, skriver om Kremles informasjonskrigføring på internett. Det inkluderer hat- og svertetekampanjer, som Aro selv opplevde etter at hun skrev om russisk påvirkning i sitt hjemland.

### **I trollfabrikken**

Aro åpner døra inn til en verden av løgnere og spioner som mange av oss vil foretrekke trygt rammet inn av John Le Carré – ikke som noe man bør tenke på når man klikker rundt på nettet. Hun viser hvordan troll virker i mer eller mindre fordekte former: Tilforlatelige nettsider eller organisasjoner med navn som «A World Without Nazism» kan skjule russisk etterretning, Kreml-propaganda «vaskes» gjennom alternative medier og Twitter-influensere. Sett fra Norge er det opplysende med finske, baltiske og serbiske perspektiver – land hvor Russland har vært mer aktiv, og aggressiv, i sin tilnærming.

Siden 2014 har dessuten Aro selv vært et mål for trollene. Hun har blitt hacket, angrepet av falske kontoer, hengt ut på nettsider og mottatt drapstrusler.

◀ Anonyme nettbrukere spredte rykter om at hun var heroinist, basert på en dom for rusbesittelse fra ungdommen. Tre personer, deriblant eieren av et finsk fake news-nettsted, ble i 2018 dømt for trakassering av Aro. ▶

Boka bygger på intervjuer med flere personer som har blitt utsatt for slike kampanjer – fra journalister, forskere og diplomater til en ukrainsk «haktivist» og den amerikanske storinvestoren Bill Browder. I 2005 ble han stemplet som «en trussel mot rikets sikkerhet» og kastet ut av Russland. Browders advokat, Sergej Magnitskij, ble funnet død på cella etter – ifølge Browder – å ha funnet bevis på at sistnevntes penger var stjålet av myndighetene.

Bildet boka tegner, er skremmende. Men det er også uskarpt, flimrende. Historiene er kompliserte. Det handler om korrupsjon og forbrytelser utført av den russiske staten, om press mot andre lands myndigheter og om hackere og fake news-brigader. Men begrepet «troll» blir aldri klart definert. I russisk sammenheng kan det bety statlig ansatte hvis jobb det er å koke opp desinformasjon eller logge inn på sosiale medier for å slenge dritt, spre løgn og piske opp stemningen. «Trollfabrikken» Internet Research Agency i St. Petersburg opprettet for eksempel Facebook-sider og arrangementer på flere sider av betente konflikter i USA i 2016, og mobiliserte til demonstrasjoner. Lignende ting har skjedd i flere land.

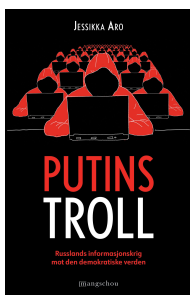
### **Løse anklager**

Men troll, i Aros bok, kan også bety vanlige folk i Vesten som har blitt overbevist av russisk propaganda eller bare etterplaprer. Tilsynelatende inkluderer begrepet også journalister og politikere som – bevisst eller ubevisst – sprer Kremles narrativer. Og her blir landskapet vanskeligere å navigere i. For de siste årene, og med særlig intensitet etter den russiske invasjonen av Ukraina 24. februar 2022, har anklager om å være «Putins klakører» sittet løst – og hatt betydelig politisk sprengkraft.

Spørsmålet er om ikke Aro bidrar til å gjødsle mistenksomheten som trollene trives i. I et kapittel om den svenske forskeren Martin Kragh går hun langt i å anklage Aftonbladets tidligere kultureddaktør Åsa Linderborg for å være Kreml-venn. I 2017 var Kragh medforfatter på en rapport om russisk påvirkning i Sverige, som beskrev Aftonbladets kultursider som «det viktigste mellomledet» for russiske narrativer. Dette var basert på innlegg fra tre

eksterne skribenter, samt at rapporten slo fast at avisa i perioden 2014-17 var svært opptatt av fascisme i Ukraina.

Aro er mest opptatt av Linderborg, som rett nok filleristet Kragh i avisspaltene. Hun beskrives som en tidligere kommunist som skrev en «hyllest til Putins Russlands såkalte seiersdag» (en spalte om Sovjets rolle i frigjøringen fra nazismen – noe Aro kaller «problematiske»). Seinere i kapitlet fortelles at Kragh også ble angrepet av åpent prorussiske miljøer, blant annet skribenten «Egor Putilov». «Putilov krevde, i likhet med Åsa Linderborg, at Kraghs artikkel måtte trekkes tilbake», skriver Aro da. I en bok som beskriver russiske svarteteknikker som «råtten sild» (karakterdrap ved å «gni vond lukt» på noen) og «60/40» (fakta forknippes med løgn til en troverdig blanding), er dette mildt sagt besynderlig.



### Med oss eller mot oss

Tross mange antydninger påviser Aro ingen kobling mellom Linderborg og Kreml. Det mest håndfaste er det *motsatte*, når propagandakanalen RT gjentar argumenter fra Aftenbladet. Noen vil mene at det siste i seg selv beviser noe – at om du skriver noe som russerne liker så godt at de gjentar det, må du være putinist eller i det minste en nyttig idiot.

I møte med grusomhetene i Ukraina og en verden som synes å ha gått av skafet *mange* ganger de siste årene, kan man la seg rive med av en slik tanke, som ordner kaoset på en beroligende måte. Hvem kan vel ha problemer med å ta avstand fra tyrannen Putin? Implikasjonen er like fullt uholdbar: Hvis det er slik at alt som ligner «Kremls narrativ» bør lukes ut, sitter man igjen med et «vestlig narrativ» som er – hva da? Full støtte til Nato og USA, enten er du med oss, eller...

Kildene i Aros bok «har alltid kjempet for demokrati», ville «sette en stopper for at mennesker som bryter menneskerettigheter, skal forbi ustraffet» og har lært at «noen journalister har en agenda». Hvis jeg skulle finne på å ha noen spørsmål rundt en aktør som Browder – som gikk inn i det sovjetiske konkursboet med svære penger i 1996, og som har truet filmfestivaler og tv-kanaler med rettssak om de viser filmen «The Magnitsky Act», som setter ham i et ufordelaktig lys – føler jeg Aros strenge blikk hvile på meg. Har Putin fått tak i *meg* også?

Det siste er et forsøk på en spøk, men tvilen sprer seg som en ubehagelig knitring under huden. Når jeg logger inn for å gå opp sporene i Aros bok, åpner nettets tusen kaninhull seg, og avmaktfølelsen stiger: Kanskje er det umulig å vite hva som er rett, kanskje jeg bare skal gi opp. Jeg orker ikke å la hjernen bli malt i stykker i en kvern av påstander, memer og folk som kaller seg @info\_warrior4312548. Som Peter Pomerantsev skriver i boka «Nothing is True and Everything is Possible» (2014), om den russiske propagandaen i vår tid, er det å skape (politisk) apati fortsatt hovedmålet.

**«Jeg føler Aros strenge blikk hvile på meg. Har Putin fått tak i meg også?»**

### Paranoia og ironi

Apati og mistillit kan drive folk i merkelige retninger. Det siste året har jeg observert flere eksempler på at folk med meninger som delvis overlapper med «russiske narrativer» (antiimperialisme, Nato-motstand – og på ytre høyre

fløy, sans for Putins homofobe politikk og illiberale prosjekt) har begynt å dele rein propaganda om krigen. Radikaliseringen kan plutselig skyte fart, hjulpet fram av sosiale mediers algoritmer og flokkmentalitet, der små feilsteg kan gjøre at man ramler håpløst utenfor – bare for å møte en velkomstkommité på den andre sida, som med åpne armer tar imot en «som endelig ser hva som foregår».

Slike mekanismer, som også preger konspirasjonskulter som QAnon, antivaxmiljøer og andre som mener de har slukt «den røde pillen», skriver Aro dessverre lite om. Foruten noen hastige fraser om hjerneforskning og tankefeil, og pekefinger mot Facebook og Google, er hun mer opptatt av kampen mot de onde, ansiktsløse russerne. Og mister dem ut av syne.

Pomerantsev skriver om det russiske mediebildet som «en form for delirium»: Propaganda ikke som veggdekkende plakater (de har for øvrig kommet tilbake i det russiske bybildet i 2022), men som en svimlende cocktail av underholdning, politikk, paranoia og ironi, hvor missekonkurranser kan slå over i ildsprutende taler om «Gayropa» og amerikanske fascister som korsfester russiske barn i ukrainske landsbyer, og hvor mystikere messer om oppvåkning og «alles krig mot alle». Når jeg leser boka igjen, slår det meg at jeg lever midt oppi dette. >

Betyr det at Kreml har tatt over hele informasjonssfæren mens vi lå og sov, som Aro – og mange med henne, ikke minst blant demokratene i USA – ser ut til å mene? Jeg synes det er lite hold i det. At folk som Steve Bannon og andre kaoskrefter på den ytre høyresida har latt seg inspirere av den russiske stilen, er nå én ting. Men den medierte «alles krig mot alle» drives av flere og mer uforutsigbare krefter. Private aktører som driver plattformer etter egen agenda, hemmelige algoritmer, etterretningstjenester som hacker seg inn eller legger press på sosiale medier for å sensurere. Og sosial uro i en verden der ulikhetene vokser og mange – *mange* – tjener på distraksjoner og spetakkel.

### **På gyngende grunn**

Samhold i møte med en ytre fiende er intuitivt riktig – og økt årvåkenhet trengs i møte med både russiske og andre aktører som handler i ond tro. Men hvor begynner og ender dette, når det er snakk om «hybridkrig», som flere i Aros bok mener vi befinner oss i? Et land i krig er ikke et demokrati, som en mangeårig krigskorrespondent skrev. Er man under angrep, gjelder andre regler. Hva gjør det med synet på politisk strid? «Alles krig mot alle» kan kanskje se ut som en tech-milliardær som slipper inn nazister på sin plattform under påskudd av at «woke-viruset må bekjempes»? Eller som en offentlighet der alt som har en viss overlapp med «Kreml-narrativer» redigeres ut?

Informasjonssumpen er et farlig sted, bygget på gyngende grunn og full av synkehull. «Bare stol på meg», sier stemmer fra tåka. Det blir vanskeligere og vanskeligere å se veien ut.

---

Del artikkelen